

Gent on Files

@rchieflik

Driemaandelijke nieuwsbrief van 't Archief. Gent on Files vzw - jaargang 10 - nummer 2 - april 2010

DZD 931

Huizenonderzoek Nederpolder 4

Via de Gentse methode voor huizenonderzoek kunnen voor de meeste huizen gelegen binnen de Gentse Kuip de eigenaars en bewoners van een bepaald huis worden achterhaald. In dit onderzoek staat het huis Nederpolder 4 te Gent centraal. Dit Steen vormt een aantrekkelijk onderzoeksobject omwille van zijn ligging in één van de oudste straten en wijken van de stad. Voor de eigenaars en de bewoners had het bezitten of huren van een Steen in de Nederpolder ook een bijkomende betekenis. De woning beantwoordde aan hun financiële middelen, maar ook aan hun sociale status of aan het streven naar een bepaalde status.

De eerste stap in het onderzoek

is van genealogische aard. Via de Gentse methode voor huizenonderzoek (een retrogressieve methode) wordt eerst geprobeerd om, beginnend in 1835, zo ver mogelijk in de tijd terug te gaan. De lijst van eigenaars en bewoners is de 'kapstok' waaraan het verdere onderzoek wordt opgehangen. Het samenstellen van deze lijst gebeurt via een aaneenschakeling van kadastrale en prekadastrale bronnen. Na de raadpleging van het Belgische kadaster van 1835 in het Archief van het Kadaster, is het Stadsarchief van Gent de aangewezen plaats om een Gents huizenonderzoek te verrichten. Achtereenvolgens worden dan het Hollandse en het Franse kadaster, de Oostenrijkse en de Spaanse

registers van het huisgeld en de Prijzije van 1672 onder de loep genomen.

Het onderzoek van de periode voor 1672 is afhankelijk van talrijke factoren en verloopt niet altijd zoals gepland of verwacht. In Gent kan men de lijst niet zelden aanvullen tot in de veertiende eeuw, wat ook hier het geval is. Deze fase van het onderzoek is vooral gesteund op de schepenregisters die een onmisbare bron en een schat aan informatie vormen. De toegankelijkheid van deze registers is echter niet altijd evident.

Een tweede stap is het uitdiepen van het menselijke aspect van het huis, namelijk de familiale en de sociale achtergrond van de bewoners. Wie waren deze personen die het erf en het huis bezaten? Wat was hun sociale positie in de stad of tot welke

sociale groep behoorden ze?

De magistraatlijsten in het *'Memorieboek der stad Ghent van 't jaer 1301 tot 1793,'*

gekoppeld aan de ruime literatuur gaven reeds een beeld van deze personen.

Andere bronnen waren parochieregisters, staten van goed en documenten over bepaalde families.

Tegen alle verwachtingen in was het huis geen *'Vrij huis, vrij erf'* maar stond het op een cijsgrond. Door de eigenaars van het huis moest voor het gebruik van de grond een landcijs van zes pond par. worden betaald aan de landheer. Tot 1405 was deze landheer een particulier persoon, achtereenvolgens Ghelnoet Damman en Raas van Vaernewijck, die respectievelijk tot een oud patricisch geslacht en een adellijk geslacht behoorden. In 1405 ging de landcijs over in de handen van een kerkelijke instelling, het klooster van de

Rijke Klaren in Gentbrugge.

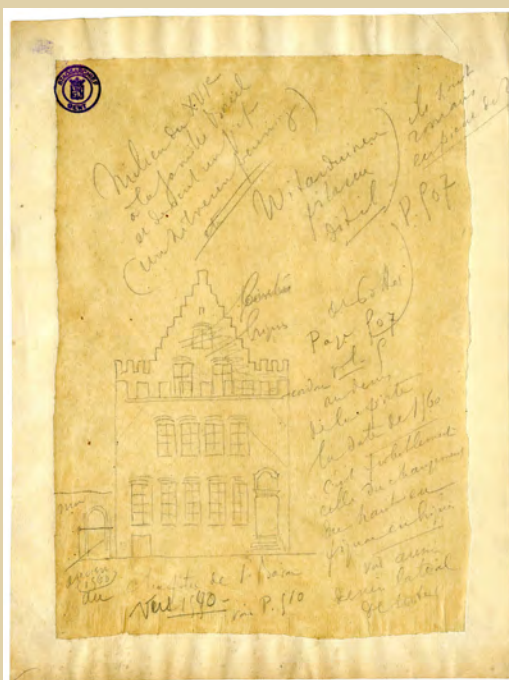
Een deel van de grond behoorde ook toe aan de Onze Lieve Vrouwgilde van Sint-Jans of later Sint-Baafs; zij bezaten een landcijs van twintig schellingen par. op de grond.

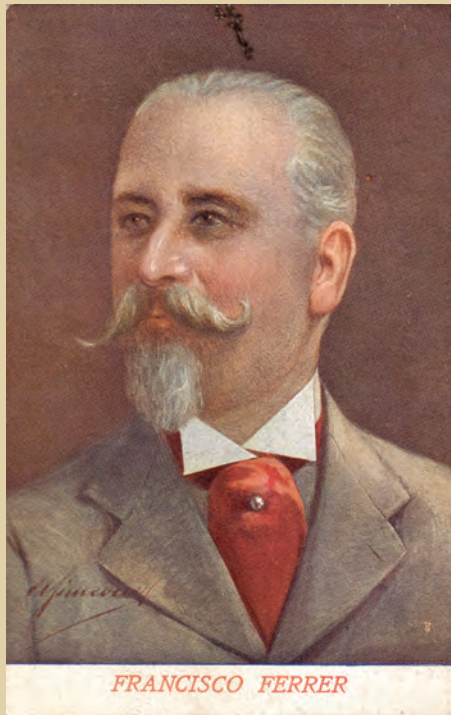
Het huis had ook een juridisch statuut. Tweemaal werd de woning tot een leen van de Oudburg verheven: eerst onder het bezit van Jacob van West, omstreeks 1359/1360, later wanneer Rufelaert Boreel het huis bezat in de tweede helft van de vijftiende eeuw.

Wij wilden achterhalen waarom men het huis in de Nederpolder 4 aankocht. Waaruit bestond de aantrekkingskracht van deze woning? We vonden drie motieven: de geschiedenis, de ligging en het aanzien van het huis. Deze drie redenen kunnen echter herleid worden tot één: aanzien! Het huis kreeg een bepaalde status aangemeten door zijn ontstaansgeschiedenis en zijn oorspronkelijke bewoners. Alle volgende eigenaars deden het huis door hun eigen status in aanzien stijgen. Ook het leenstatuut en de ligging in de Kuip van Gent en in de Nederpolder gaven aan het pand een extra waarde. Met een dergelijke aankoop manifesteerden de eigenaars hun kapitaalkracht en hun solide sociale positie. Zo komt de status van het huis in een vicieuze cirkel terecht die, zolang het Steen een bijzonderheid blijft in de stad, wordt versterkt door zijn bewoners.

Leen De Mey

AG L 104/1b (schets Heins)

amsab nr. PK 002 051

Francisco Ferrer

Toen de Spaanse regering het besluit bekend maakte troepen te mobiliseren voor haar oorlog tegen Marokko, begon in Barcelona een ware revolutie. Op 26 juli 1909 kondigde Madrid de staat van beleg af. In de daaropvolgende *tragische week* werden 17 kerken, 23 kloosters en 16 katholieke scholen in brand gestoken. De revolterende massa vermoordde paters, priesters en nonnen, viel politiekazernes aan en wierp barricades op, vrouwen legden zich op de rails om vertrekkende treinen tegen te houden, soldaten weigerden op de massa te schieten. Na een week van hevige gevechten werd de revolutie

uiteindelijk neergeslagen.

In het toen in naam wel democratische, maar in feite nog bijna feodale Spanje vormden het hof, het leger en de kerk een homogeen machtsblok, waartegen het verzet van het anarchosyndicale Barcelona zich had gekeerd.

De toen al ver buiten de Spaanse landsgrenzen bekende pedagoog Francisco Ferrer (° 1859) werd opgepakt als één van de vermeende aanstokers van de revolutie. Na een schijnproces werd hij door een militaire rechtbank ter dood veroordeeld en al de volgende dag, op 13

oktober 1909, gefusilleerd. Zijn advocaat was een officier die hij had mogen kiezen uit een lijst van officieren. Getuigen ten laste of ter ontlasting mochten niet gehoord worden. In buitenlandse kranten spraken men dan ook van de 'moord op Ferrer'.

Het was niet de eerste maal dat Ferrer werd aangehouden. Hij was er eerder al van beschuldigd de aanstoker te zijn geweest van een bomaanslag op koning Alfons XIII op 31 mei 1906 door een bibliothecaris van de *Moderne School*, Ferrers geesteskind, waarbij talrijke slachtoffers vielen. Nog vroeger, in 1886,

Van Beverenplein

had Ferrer deelgenomen aan de opstand van de republikeinse generaal Villacampa. Toen die mislukte, nam Ferrer veiligheidshalve de wijk naar Parijs, waar hij handelsreiziger in wijn werd, restaurateur en lesgever Spaans.

Het protest in heel Europa tegen de terechtstelling van Ferrer in 1909 was werkelijk indrukwekkend. In Parijs kwamen 50.000 mensen samen voor de Spaanse ambassade. Het leger diende tussen te komen. Duitse en Oostenrijkse vrijdenkersorganisaties hadden ter ere van Ferrer een grote protestmanifestatie gepland die door de Oostenrijkse overheid werd verboden. In Duitsland organiseerden de sociaal-democraten talrijke protestmanifestaties. Internationaal bekende denkers en schrijvers zoals George Bernard Shaw, H.G. Wells, Arthur

Conan Doyle (de auteur van Sherlock Holmes), steunden het protest. Ook in Gent werd in 1909 in de Gemeenteraad, na heel wat discussie en begrijpelijk verzet van de katholieken, een protestmotie gestemd.

Wie was nu Francisco Ferrer die door de hele rechterzijde in Spanje, en inzonderheid door de bisschop van Barcelona, een satan werd genoemd?

De periode 1890-1920, die exact overeenstemt met de lange opgaande kondratieff-curve, was een periode waarin de progressieve, vrijdenkende linkerzijde heel veel aandacht begon te krijgen voor het kind en zijn opvoeding en onderwijs. Het nieuwe antiautoritaire adagio was dat men veel meer vertrouwen moest hebben in het kind, dat men zijn behoeften moest respecteren, dat lijfstraffen en autoritaire discipline vernietigend werkten op zijn zelfbeeld, dat een

maatschappij van vrije mensen slechts mogelijk werd door een vrije opvoeding, dat co-educatie vanzelfsprekend was, omdat thuis en in de maatschappij ook geen scheiding van geslachten bestond.

Het hoeft niet gezegd dat dit haaks stond op de gangbare visie op onderwijs en opvoeding, waarin gezag, autoriteit, gehoorzaamheid, discipline en lijfstraffen de algemeen aanvaarde pedagogiek uitmaakten. Met een vrijzinnige, anarchistische, antiautoritaire opvoeding kon de rooms-katholieke kerk zich allerminst verzoenen, om het voorzichtig uit te drukken.

Tijdens zijn verblijf in Parijs had Ferrer in 1895 kennis gemaakt met Paul Robin (1837-1912). Deze libertaire pedagoog, had op dit ogenblik reeds een lange carrière van het promoten van wat hij *de integrale opvoeding* noemde. Integraal betekende voor hem én fysiek én moreel én intellectueel. Zijn rapport over het integrale onderwijs werd volledig aanvaard op het congres van de Eerste Internationale te Brussel. Wegens zijn sympathie voor de anarchist Bakoenin werd hij in 1871 door Karl Marx uit de organisatie gezet. Door een gunstige politieke wind in Frankrijk kreeg Paul Robin de gelegenheid om zijn opvattingen en theorieën in praktijk te brengen in het weeshuis van Cempuis (1880-1894). Het was toen dat Ferrer met hem en andere gelijkgezinden in contact kwam. Terug in

Spanje begon Ferrer vanaf 1901 met de oprichting van de *Escuela Moderna*, de moderne school. Deze was, zoals heel wat libertaire scholen, zowel tegen staatsonderwijs als tegen kerkelijk onderwijs gekant. Ze kende geen beloningen noch straffen, geen examens noch huiswerk. In 1906 waren er al 50 gelijkaardige scholen opgericht in Spanje. Ze werden in het jaar na zijn aanhouding allemaal gesloten.

Naar een Francisco Ferrerlaan in Gent

Zoals in Luik, Brussel en Antwerpen wou men ook in Gent in 1909 een protestmotie tegen de “moord op Ferrer” laten stemmen in de Gemeenteraad. De katholieken verzetten zich hevig. Vanden Bossche zei zelfs dat in de bladen stond dat Ferrer een slechte echtgenoot en een slechte vader was geweest! Aan socialistische zijde herinnerde men dan weer aan Filips II, de hertog van Alva en de Inquisitie, en bestempelde men de Spaanse regering als de meest reactionaire regering van gewetenwurgers. De progressieve liberalen laakten de procedure van het militaire gerechtshof. Men heeft zelfs de leider van de stakingen, die kon bevestigen dat Ferrer niets met de revolte te zien had, niet laten getuigen, voegde Anseele eraan toe. Er zijn geen bewijzen naar voren gebracht en in de akte van beschuldiging is slechts sprake van ‘horen zeggen’ en ‘het schijnt’, vervolgd

hij. De protestmotie werd uiteindelijk gestemd met 25 stemmen voor en 11 tegen.

Er was eveneens voorgesteld om een straat of plein naar Ferrer te noemen, wat de socialisten ertoe aanzette ook een straat of plein naar Edmond Van Beveren te laten noemen, de inmiddels reeds dertien jaar overleden leider van de Gentse arbeidersbeweging. Maar dit was een ander paar mouwen.

Eerst bleek dat de naamgeving van straten een recht was van het College van Burgemeester en Schepenen en niet van de Gemeenteraad. De *Socialistische Vrijdenkersbond* en de *Jeune Garde Liberale* hadden dan ook hun vraag aan het College gericht, maar die werd daar verworpen. Vervolgens bleek dat iemand reeds 25 jaar moest overleden zijn vooraleer men zijn naam aan een straat of plein kon geven. De twee bezwaren werden uit de weg geruimd. Het College had immers zelf, aldus de socialisten,

een aantal straten de naam gegeven van een lid van de koninklijke familie en daarmee de 25-jarengrens genegeerd. Tenslotte kreeg de Raad opnieuw het recht om straten te benoemen.

Na heel wat geargumenteer besloot men het voorstel te splitsen en afzonderlijk over de Ferrerlaan en het Van Beverenplein te stemmen. Bij een stemming over beide namen samen had Van Beveren wel eens het slachtoffer kunnen worden van Ferrer, indien voor de laatste geen meerderheid te vinden was. Erg denkbeeldig was die vrees niet. Het Van Beverenplein kreeg 18 stemmen voor en 12 stemmen tegen, met 4 onthoudingen. De Ferrerlaan kreeg 16 ja-stemmen, 15 neen-stemmen en 3 onthoudingen, wat dus wel bijzonder nipt was.

De volledige en soms wel leuke debatten vindt men het in het Gents Gemeenteblad van 1909 en 1910.

Helmut Gaus

Binnenstebuiten

ingekleurde tekening

Vanaf nu bieden we u onze inventarissen aan via het internet, www.gent.be.

U denkt: 'Niets te vroeg!'. En inderdaad: u verdient een woord van uitleg over het lange wachten op deze digitale toegankelijkheid. Het is een verhaal van balanceren tussen de regels van de archivistiek en de realiteit van de werking van de archiefdienst, tussen de oneindige mogelijkheden van techniek en de snelle verouderingsprocessen van digitale systemen. Over de techniek kunnen we zeer kort zijn. Ons archiefbeheerssysteem Dulle Griet, eens vooruitstrevend en uniek in zijn soort, is ondertussen verouderd en aan vervanging toe. Om Dulle Griet beschikbaar te stellen op het internet moet het worden omgezet. Maar aangezien we vooral nood hebben aan *nieuw* systeem, dat ook het beheer van digitale bestanden aankan, werken we hieraan binnen het globale project *DIA_Gent*. Dit project heeft als doelstelling het informatiebeheer en de digitale opslag voor de Gentse stadsadministratie te organiseren tegen einde

2013. Daarom worden de inventarissen nu voorlopig enkel geleverd in een pdf-formaat en niet in een databank.

Voor vele van onze archiefbestanden beschikken we momenteel enkel over inventarissen die niet voldoen aan de hedendaagse wetenschappelijke eisen. De kwaliteit van de inventarisatie heeft veel te maken met de manier waarop de archiefvormer over het archief denkt. Een administratie die zelf haar archief gedurende lange tijd nodig heeft om haar werking te verantwoorden, springt over het algemeen met zorg om met dossiers en klasseringen. In dit geval kunnen dienstinventarissen en overdrachtslijsten perfect dienst doen als toegang. Maar wanneer de archiefvormer het niet zo nauw heeft genomen met zijn archief, is de stap naar een wetenschappelijk verantwoorde inventaris veel groter. Dit is meestal het geval bij die diensten die minder gebonden zijn aan vaste formulieren en aan dwingende wettelijke voorschriften.

Traditioneel heeft de charme van archiefstukken uit het Ancien Regime de aandacht van de archivaris naar zich toe getrokken - ten koste van het recente en hedendaagse archief. Nu is de wereld van de archivistiek meer en meer doordrongen van het *records continuüm*-principe: documenten zijn archief nog voor ze gemaakt worden. Een aanpak die zich opdringt omdat we digitale documenten nu eenmaal niet gedurende 50 jaar op zolder of in de kelder zullen kunnen bewaren. De hoofdtak van de archiefdienst verplaatst zich naar het controleren en reguleren van het dynamische archief.

Natuurlijk zijn we er uiteindelijk voor u, ons trouw publiek. Omdat we u niet langer op uw honger willen laten zitten, maakt het stadsarchief-team, in afwachting van de globale reorganisatie binnen DIA, alvast de duizenden records van Dulle Griet redactieklaar voor het internet. We wensen u een boeiende verkenning!

Jo Van Herreweghe

Context als remedie tegen geheugenverlies

Dankzij het thema Fake voor de Erfgoeddag krijgt het Stadsarchief een unieke kans om te focussen op een fundamenteel begrip als authenticiteit. Hoe weten we met absolute zekerheid dat een stuk is wat het beweert te zijn? Een boeiende inhoudelijke en technische vraag waar we zeker op in gaan (zie Link).

Authenticiteit is één van de basiskwaliteiten van een archiefstuk. Andere kwaliteiten zijn: het is onpartijdig (neutraal), het ontstaat volkomen natuurlijk uit bedrijfsprocessen, het is geïntegreerd binnen een zekere context en dankzij dit ontstaan binnen een context is het ook uniek van aard.

De positionering van de archiefwereld binnen het denken over erfgoed was aanvankelijk wat ongemakkelijk. Teveel object, te weinig *fond* - zo was het overheersende gevoel. De focus op wat archief zo bijzonder maakt, biedt een uitweg uit deze situatie. Tegenover het adagio van het plaatjes kijken en het objectfetisjisme heeft de archiefsector de kapitale troef van de context. Valorisatie van specifieke archieven behoort zeer zeker tot onze basisopdrachten doch steeds vanuit de bredere context waarbinnen archiefstukken ontstaan. Een archiefstuk zonder biografie is als een perzik zonder pit, een wagen zonder motor. Zonder contextgegevens over wie, wat, wanneer, hoe en waarom, verliest elk archiefstuk zijn toegevoegde waarde.

Deze nood aan context als zuurstof voor archiefstukken geldt zowel bij analoge, traditionele archiefstukken als bij stukken ontstaan in een digitale context. Een digitaal archiefstuk in papieren vorm bewaren en het systeem waarin het ontstond laten verouderen en in onbruik raken, resulteert in een gigantisch verlies van context. Een bekend voorbeeld hiervan is het systematisch uitprinten van resultaten van vraagstellingen aan databanken en deze databanken dan een stille dood laten sterven, met alle niet-uitgeprinte randinformatie erin (geen centen voor conversie of updates...).

Een volgehouden accent op de context van archiefstukken is een excellent middel tegen maatschappelijk en cultureel geheugenverlies. Een samenleving kan niet overleven zonder archieven als middel tot democratische controle op het gevoerde beleid en als garantie voor de rechten van de burgers.

Leen Charles

Link

Erfgoeddag in De Zwarte Doos op 25 april 2010: Waar of Niet Waar?

De Sint-Pietersabdij en de Sint-Baafsabdij in een setting van het Middeleeuwse Gent, twee machtige abdijen op amper twee kilometer van elkaar verwijderd: Pieterlingen en Bavelingen rivaliseren om een bevoorrechte positie waarbij elke abdij het recht opeist de oudste te zijn, gecreëerd door Amandus, en waarbij elke abdij beroep wil kunnen doen op de meest lucratieve heiligen. Ze aarzelen daarbij geenszins om, in het heetst van de strijd, elkaar te overtreffen met falsificaties allerhande. Dit voorbeeld mag volstaan om aan te tonen dat een moeilijke taak is weggelegd voor de historicus, die honderden jaren na de feiten geconfronteerd wordt met bronnen die een loopje nemen met de waarheid.

En laat dit nu net het thema zijn van de studiedag in De Zwarte Doos.

Kern van het betoog is andermaal de omvangrijke reeks 94 van het stadsarchief, waarin 2000 charters wachten op restauratie enerzijds (wat mocht blijken uit het *Charterproject* dat vorig jaar op het getouw werd gezet) en op tekstanalyse anderzijds. We gaan dan ook te rade bij Prof. Dr. Thérèse de Hemptinne, die ons tijdens haar boeiende lezing alles zal vertellen over de diplomatiek of met andere woorden de toepassing van de historische kritiek op de diplomatische of niet-verhalende bronnen.

Een kleine tentoonstelling illustreert haar betoog, weliswaar met een knipoog naar de huidige evolutie van het digitaal archiveren, en beklemtoont de rijkdom van de reeks oorkonden uit het Stadsarchief.

Voor een jonger publiek (van 6 tot 13 jaar) is er de workshop *Filosoferen met Kinderen*. Ze kunnen er naar hartenlust knutselen met monogrammen, zegels en handtekeningen en kunnen filosoferen en experimenteren rond het thema *echt of niet echt*. En *last but not least* wordt ter gelegenheid van de erfgoeddag de *Inventaire Analytique des Chartres et Documents appartenant aux Archives de la Ville de Gand (1867)* van Prudent Van Duyse en Edmond De Busscher nog steeds een handig instrument voor de vorser, in pdf op het net gezet.

Voldoende redenen om tijdens de Erfgoeddag even binnen te springen in De Zwarte Doos.

Valérie Meillander

colofon

@rchieflink is de driemaandelijkse nieuwsbrief van 't Archief. Gent on Files, een ondersteunende vzw voor het Stadsarchief van Gent

Het abonnement is begrepen in de lidmaatschapsbijdrage: 15 euro individuele leden, 18 euro gezin, 25 euro steunende leden en 250 euro ereleden.

Een los nummer kost 5 euro.

Rekeningnummer:
000-3252077-55

Projectrekening Koning Boudewijnstichting

“voor een betere conservatie van de charterverzameling”: 000-0000004-04 met mededeling 'L82195 - 't Archief Gent on Files vzw; een fiscaal attest vanaf 30,00 euro.

Adres GOF

p.a. De Zwarte Doos Stadsarchief,
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
(09)266 57 60
stadsarchief@gent.be
www.archieflink.centerall.com

Coördinatie en eindredactie

Valérie Meillander
Christine Duthoit

Verantwoordelijke uitgever

Piet Veldeman, Ooistraat 10,
9041 Oostakker
ISSN - nummer: 1376-2966

Foto's:

Storm Calle, tenzij anders
vermeld

Vormgeving

Evé Grafica - Erika Vanderstockt,
Gent, GSM: 0486/51.78.88

Druk

J. Verbeke, Gent

Inhoud

- 1**
Nederpolder 4
- 3**
Francisco ferrer
- 6**
Binnenstebuiten
- 7**
007
- 8**
Link: Erfgoeddag

